

Nieuwsbrief november 2017

- Voorwoord Erik Smale
- Ledenexcursie naar de Gorsselse Heide
- Annemarie Esselink-Scholten: Een jaar bestuurslid
- Hans Pardijs: Man van de praktijk
- Patrijzenproject Lochem
- In gesprek met Martin Bosch

Voorwoord Erik Smale

“Even voorstellen”

Opeens realiseer ik mij dat ik alweer één jaar voorzitter van 't Onderholt ben. Hoog tijd om mijzelf aan u voor te stellen middels dit voorwoord. Ik ben opgegroeid tussen de koeien, weilanden en de bossen in het mooie Joppe. Na een bachelor dierwetenschappen en master bedrijfs- & consumentenwetenschappen in Wageningen ben ik 4,5 jaar werkzaam geweest bij Boerenverstand. Dit is een klein adviesbureau met focus op de duurzame melkveehouderij door middel van kringlooplandbouw. Eind 2016 ben ik daar gestopt omdat ik prioriteiten wilde stellen. Op nummer één staat mijn vrouw Dagmar, al zal ze er zelf misschien anders over denken. Samen met mijn ouders bestier ik een melkveebedrijf dat ik in de toekomst alleen zal voortzetten. Daarnaast doe ik jongerenwerk bij FrieslandCampina en maak ik tijd om in de werkplaats te klussen.

Hoewel ik al langer bekend ben met 't Onderholt is dit vanuit het voorzittersperspectief toch even iets anders. Daarom ben ik samen met Egbert Harmsen, immers ook nieuw als vice-voorzitter, begonnen met een kennismakingsronde. Samen hebben we gesprekken gehad met Jacques, Wilfried, Gerard, Willeke en de werkploegleden. Ongedwongen kennismaken zonder agenda

of notulen, zodat er ruimte is voor nieuwe ideeën en advies, maar ook voor het uiten van zorgen. Zelf was ik erg nieuwsgierig naar ieders persoonlijke motivatie om voor 't Onderholt te werken. De bevolgen verhalen die volgden, waren het notuleren waard geweest! Ik raad u aan diezelfde vraag eens aan één van hen te stellen!

Met 't Onderholt gaat het goed en daar hoeft u zich gelukkig geen zorgen over te maken. Maar dat betekent niet dat we achterover kunnen leunen. Sinds de oprichting zijn veel projecten opgezet, denk bijvoorbeeld aan het managementprogramma Plantatio of beheerprogramma BOOM (Beheer en Onderhoud Op Maat) maar ook de VALA. Als 't Onderholt over tien jaar nog steeds een gezonde vereniging wil zijn dan moeten wij bewegen. Daarom zijn wij afgelopen voorjaar gestart met een brainstormsessie om een beeld te vormen van die toekomst. Hieruit is een aantal vragen en richtingen gekomen die we nu aan het onderzoeken zijn. Het is best lastig om daar een concrete voorstelling bij te maken. En als je dan een goed idee hebt, draagt dit dan bij aan een gezonde toekomst voor 't Onderholt? Dit kost tijd om te onderzoeken. En soms kost dit meer tijd dan je van tevoren verwacht. Het is een proces dat wij met elkaar doorlopen en waaraan iedereen een waardevolle bijdrage levert. Heeft u nog een idee, klein of groot, stel dat dan aan ons voor!

We zien elkaar!

Erik Smale

Ledenexcursie naar de Gorsselse Heide

Afgelopen zomer op 15 juni is er een ledenexcursie geweest naar de Gorsselse Heide. Dit voormalig militair oefenterrein heeft zich door middel van een burgerinitiatief kunnen herstellen tot een waardevol natuurgebied. Een groot deel van de werkzaamheden is uitgevoerd door de werkploeg van 't Onderholt en vele vrijwilligers.

Mede door het geweldige weer heeft iedereen na ontvangst met een kopje koffie of thee met een plak cake, kunnen genieten van een rondleiding door het gebied. De groep van zo'n 30 personen is opgesplitst in drie groepen die onder leiding van Wilfried Berendsen, Jacques Duivenvoorden en Andrea van Schie een rondgang door het gebied gingen maken. Alle gidsen wisten de deelnemers goed te boeien door uitleg te geven over de natuur, de totstandkoming van het project en de geschiedenis die aan dit gebied onlosmakelijk verbonden is. Meewandelende werkploegleden vulden af en toe de informatie aan met details over de technische uitvoering van de werkzaamheden.

Al wandelend over zandpaden, door natte laagten, door oude bossen en over heidevelden heeft men kennis gemaakt met pioniersplanten als zonnedauw, moeraswolfsklauw, geelgroene zegge en knolrus. Ook werd er uitleg gegeven over de diverse grondlagen die van belang zijn geweest voor de natuurontwikkeling op specifieke plekken. Wat verderop tussen de bomen

LANDHEK MARKE GORSSELSE HEIDE, GELEVERD DOOR 'T ONDERHOLT

lag een brok geschiedenis in de vorm van oude schietwallen, bunkers en loopgraven. Bij het een en ander hoorden natuurlijk ook de nodige uitleg en anekdotes. Op de meer open delen is er gewandeld over paadjes die normaliter niet voor publiek toegankelijk zijn maar wel voor dit selecte gezelschap. Hierdoor kon men een goed beeld krijgen van de gewenste en ongewenste begroeiing in dit heide gebied. Natuurlijk zijn ook het inmiddels beruchte knuppelbruggetje en de perikelen er om heen, ruimschoots de revue gepasseerd. Op dit moment van schrijven is intussen duidelijk dat alle lichten op groen zijn voor de realisatie hiervan.

Na een uurtje wandelen in het avondlicht kon iedereen al dan niet zittend, want ook daar was voor gezorgd, nog wat napraten onder het genot van een hapje en een drankje. Dit alles in de entourage van een prachtige zonsondergang over de heide.

Wanneer je na deelname aan de excursie of het lezen van dit artikel enthousiast bent geworden over dit project bestaat de mogelijkheid om dit financieel te ondersteunen door 'Heidemaatje' te worden. Voor een bedrag van 25, 50 of 100

euro per jaar kun je dit doen en wordt de Gorsselse Heide een stukje van jou. Als tegenprestatie ontvang je het prachtige boek Marke Gorsselse Heide en kun je deelnemen aan een exclusieve excursie onder leiding van ervaren gidsen of een speciale lezing bijwonen over de heide.

Meer informatie over dit schitterende gebied vind je op: markegorsselseheide.nl

Wil je ook eens kennismaken met verrassende stukjes natuur waar de werkploeg haar steentje aan heeft bijgedragen dan heb je in juni 2018 weer een kans wanneer de volgende ledenexcursie zal worden gehouden.

Annemarie Esselink-Scholten: Een jaar bestuurslid

In de ledenvergadering van 17 november 2016 ben ik voorgesteld om als bestuurslid in de agrarische natuurvereniging 't Onderholt plaats te nemen. Toen me dat door de toenmalige voorzitter Dick Looman is gevraagd, hoefde ik niet lang na te denken. Het leek me een uitdaging om mee te denken (en zo nodig de handen uit de mouwen te steken) in het bestuur om 't Onderholt te laten functioneren als een verbinding tussen de mensen en de natuur. Of het nu agrariërs of andere plattelandsbewoners zijn die hun eigen natuur willen onderhouden of creëren, of dat het instanties of organisaties zijn.

Ik weet dat het voor particulieren (lees: ook mijzelf) best lastig is om hun stukje natuur in stand te houden dan wel te onderhouden, zonder dat het meteen veel geld gaat kosten. Daarin zou 't Onderholt wellicht iets kunnen betekenen, door er subsidiepotjes voor aan te boren en daaraan gekoppeld de (onderhouds)werkzaamheden te kunnen uitvoeren. Ik wil me ervoor inzetten dat juist deze mensen de weg naar 't Onderholt weten te vinden.

Naast de bestuursfunctie in 't Onderholt ben ik penningmeester van Vereniging Dorpshuis 't Onderschoer in Barchem, lid van de sponsorcommissie van Rijvereniging en Ponyclub de Berg- en Barchruiters in Barchem en redactielid van de Barchberichten, een kwartaalblad van alle verenigingen uit Barchem.

In het dagelijks leven ben ik boerin op een melkveebedrijf in maatschap met mijn man Reint en zoon Albert in Nettelhorst, een buurtschap van Lochem. We houden zo'n 100 koeien met 100 stuks jongvee en 75 stieren op ruim 80 hectare. Een groot deel van de stieren wordt opgefokt op de woonlocatie van Albert in Barchem.

In de bedrijfsvoering is ook plaats voor bos, akkerranden, kruidenrijk grasland, poelen, wilgenrijen en dergelijke. Verder is Reint actief met het patrijzenproject in Nettelhorst in samenwerking met de vogelwerkgroep en de WBE-Lochem (zie ook kader: Patrijzenproject Lochem). 't Onderholt is hierbij onze partner!

Hans Pardijs: Man van de praktijk

Hans Pardijs is een van de 16 werkploegleden die de werkzaamheden uitvoert voor opdrachtgevers van 't Onderholt. Net als Hans zijn dit zelfstandige ondernemers, veelal met een achtergrond in de landbouw, die zichzelf en hun materialen inzetten voor projecten van 't Onderholt. De werkzaamheden bestaan uit zagen, snoeien en planten van singels en houtwallen en het aanleggen van poelen of zelfs een compleet landgoed. En natuurlijk: 't onderholt. 'We doen alles!' vertelt Hans. 'Het mooie is altijd het resultaat dat je ziet. Of het nou om een achterstallig onderhouden singel gaat, of om de aanleg van een boomgaard, 'a'j kloar bunt, dan loat i-j wat achter!'

Resultaat zien

Waar dat resultaat goed te zien is, is bij de aanleg van een compleet landgoed, zoals bijvoorbeeld in Exel en Mechelen gebeurd is. Het begint met een tekening; wat moet waar komen. De planning wordt doorgesproken met een van de voormannen en dan gaat de werkploeg aan de slag. Vaak is het een combinatie van zaag- en snoeiwerk om ruimte te maken voor de aanleg van nieuwe beplanting, poelen en afrastering.

Het sociale aspect

Als je voor dergelijke projecten met een paar man aan hetzelfde werkt, dan is het sociale aspect ook belangrijk, zegt Hans. 'Toen ik in loondienst werkte, ging het in de kantine vaak over voetbal, daar heb ik niet zoveel mee. Bij 't Onderholt heb je het met gelijkgestemden al snel over de landbouw en daar word je nooit dommer van!' Het aanpakken met de jongens en het zichtbare resultaat maken het werk voor Hans zo mooi. 'En als je na vijf jaar ziet wat er allemaal gegroeid is, dan is dat toch prachtig om te zien!'

De aanleg vindt Hans het mooiste werk, maar hij heeft ook liefde voor fruitboomen. Dat is wel te zien aan de prachtige camping met boomgaard die hij samen met zijn vrouw Jolanda runt, en – niet geheel verrassend – die hij zelf heeft aangelegd. Hans klinkt misschien al als een werkploeg op zich, maar 'we kunnen goed nieuwe mensen erbij gebruiken', zo vertelt hij. 'Affiniteit met de landbouw is daarbij een voorwaarde', maar belangrijker nog, is het klaarblijkelijke levensmotto van Hans: 'Gewoon aanpakken!'

Patrijzenproject Lochem

In het gebied rondom buurtschap Nettelhorst nabij Lochem loopt vanaf 2015 een patrijzenproject, in dat jaar nog financieel ondersteund door Gemeente Lochem. In 2016 zijn bij 10 deelnemers één of meerdere randen of delen van een perceel ingezaaid met een akker- of graskruidenmengsel of vindt verschralling van grasland plaats. De in totaal circa 6 hectare aan maatregelen bestaan uit 1,3 ha akkerkruiden, 2 ha graskruiden en 2,5 ha verschrallen van grasland.

De randen worden door de Vogelwerkgroep Noordwest-Achterhoek (Jitty Hakkert) regelmatig afgelopen om vast te stellen hoe het gebruik ervan is. Vanuit biodiversiteit gezien, is het zeker al een succes. Er worden volop insecten en vlinders in de randen waargenomen. Naast diverse vogels weten ook de patrijzen de randen te vinden, maar het is nog te vroeg om vast te kunnen stellen of de randen daadwerkelijk bijdragen aan een uitbreiding van territoria van patrijzen.

Koud en nat voorjaar

Het koude en natte voorjaar in 2016 is waarschijnlijk mede oorzaak van de weinige meldingen van patrijzenkuikens. Net toen de eieren uitkwamen waren de weersomstandigheden zeer ongunstig en waren er minder insecten! Toch zijn later in het jaar in Nettelhorst op twee plekken adulte patrijzen gezien met in beide gevallen circa acht jongen. Daarnaast zijn er gedurende het hele jaar enkele losse waarnemingen van adulte patrijzen in het gebied.

In gesprek met Martin Bosch

Deze 38-jarige geboren en getogen Hengeloër, is de derde generatie van Loonen grondverzetbedrijf Bosch in Varsse, een buurtschap bij Hengelo (G). Zijn opa is ooit begonnen met een dorsmolen op het toenmalige gemengde bedrijf in de Noordijk, een andere Hengelose buurtschap, nadat de gemeente had aangeboden om her en der onder de boeren een dorsmolen te plaatsen. Omdat hij meteen al het idee opperde om er ook andere boeren in de buurt gebruik van te laten maken, was hij de eerste gelukkige bezitter van een dorsmolen. In vroegere jaren bestonden de werkzaamheden voornamelijk uit boerenloonwerk zoals bieten en aardappels rooien op de kleine gemengde bedrijven. Tegenwoordig bestaat het werk voor zo'n 60% uit loonwerk en voor 40% uit grondverzet en verreikerwerk. Het werkgebied voor het agrarisch loonwerk ligt voornamelijk in Hengelo, Ruurlo, Zelhem, Hummelo en Zutphen terwijl het grondverzet en verreikerwerk een veel groter gebied bestrijkt; deze klanten liggen over de gehele Achterhoek verspreid mede door het specialistische werk van de verreiker.

Martin Bosch is zo'n 15 jaar geleden door 't Onderholt benaderd om werkzaamheden uit te voeren bij een lid die tevens klant van Bosch was. Het werk voor hem bestaat uit takken snoeien met de verreiker en graafwerkzaamheden bij de aanleg van kikkerpoelen. Soms wordt hij ook ingeschakeld voor het aanleggen van wandelpaden. Voor kleine projecten wordt hij gewoon gevraagd maar bij grote projecten moet er door drie bedrijven worden

ingeschreven. Voor grondwerk ten behoeve van cultuurtechnische werkzaamheden wordt hij een- à tweemaal per jaar gevraagd, voor verreikerwerk loopt dit op tot wel tweemaal per maand in het snoeiseizoen.

Het werken voor 't Onderholt doet hij met veel plezier vooral omdat de sfeer er zo ongedwongen is; 's ochtends niet zo vroeg beginnen en vooral niet moeilijk doen. Wat volgens hem ook erg plezierig werkt, is dat de planning uitstekend is en dat de samenwerking met de werkploeg altijd in goede harmonie verloopt. Vooraf wordt meestal besproken wat er van hem verwacht wordt qua technische uitvoering en in geval van twijfel wordt er eerst ter plekke een bezoek gebracht. Soms wordt er naar een specifieke machinist gevraagd en ook daar wordt dan gehoor aan gegeven.

Vanwege de positieve ervaringen hoopt Loon- en grondverzet Bosch nog veel werk te mogen verzetten voor 't Onderholt. Tevens sluiten de snoeiwerkzaamheden goed aan bij het reguliere loonwerk.

Actuele informatie via een website

De informatievoorziening verandert steeds, daarom willen wij u verwijzen naar één van de onderstaande websites voor meer informatie.

Via www.onderholt.nl informeren wij u over de activiteiten in ons werkgebied. Dat zijn de gemeenten Bronckhorst en Lochem en delen van omliggende gemeenten Ruurlo, Brummen, Ellecom, Dieren en Zutphen.

Voor informatie over het Collectieve Agrarisch Natuurbeheer in de Achterhoek verwijzen wij u naar VALA (Vereniging Agrarisch Landschap Achterhoek) www.de-vala.nl

Daarnaast willen wij u verwijzen voor informatie over het Natuur Collectief VALA (Achterhoek en omstreken) naar de website:

www.natuurcollectieven.nl/natuurcollectief-vala

Informatie over de overkoepelende vereniging BoerenNatuur.nl, die opgericht is voor de 40 collectieven in Nederland kunt u vinden onder www.boerennatuur.nl

ANV 't Onderholt

Enzerinckweg 10
7251 KA Vorden
0575 550 593
info@onderholt.nl
www.onderholt.nl